

Eerder verschenen in het Heraldisch Tijdschrift 6 (2000): 49-59. Hieronder met toevoeging van gekleurde afbeeldingen.

Sleutelwoorden: Amersfoort, Muschart, wapenboek



Heraldisch Tijdschrift

PERIODIEK VAN DE AFDELING HERALDIEK
NEDERLANDSE GENEALOGISCHE VERENIGING

JAARGANG 6 - NR 3

JULI/AUGUSTUS/SEPTEMBER 2000

Muscharts Wapenboek van Amersfoort

ANTON C. ZEVEN

In de bibliotheek van het Gemeentearchief van Amersfoort bevindt zich een handschrift met op de band *Wapens van Amersfoorters*. Het bibliotheekkaartje luidt: *R.T. Muschart. 1915. Wapenbeschrijvingen betreffende zegels, hangende aan perkamenten, in het Gemeentearchief te Amersfoort aanwezig. 134 genummerde folio's/pagina's (1915). Handschrift. Wapentekeningen door de auteur betreffen voornamelijk Amersfoortse wapens; met uitgebreide genealogische gegevens. Inv. nr. 2579.* Deze titel is overgenomen van de titel op folio 1r, waarna het wapenboek zonder enige inleidende tekst begint.

Uit een tweetal brieven aan het eind en uit enkele zinsneden in de tekst blijkt dat een zekere Reijnders¹ schetsjes van zegels aan Muschart zond, en dat de laatste daarvan de bijbehorende wapens schilderde om deze tekeningen aan te vullen met heraldische, geschiedkundige en, vooral, vele genealogische gegevens. Deze haalde hij o.m. uit de literatuur,

zoals Rietstaps *Armorial Général*², en de tijdschriften *De Nederlandsche Leeuw*, *De Navorscher* en *Algemeen Nederlandsch Familieblad*.



Afb. 1. Mr. Gerard van Voorst, Ao 1713-1751 schout van Amersfoort. In goud een zwarte klimmende ram, zilver gekroond en genageld. Helmteken wordt niet vermeld. (Van Beurden beschrijft de ram als een bok.)

De schetsjes die hij ontving waren kennelijk niet altijd even duidelijk (fol. 12r): (...) *U gaf er in Uw brief van 29 Nov. j.l. een schetsje van, doch hieruit kan ik niet opmaken wat het moet voorstellen. Dit helmteken gaat dus voorloopig bij de*

andere onbekenden X, Y en Z in het bekende vat waaruit het naar wij hopen, terzijnertijd glorieuselijk gemetamorpheerd zal te voorschijn komen. (...) Het krabbeltje in de onderste helft, die U weergeeft doet mij eenigszins denken aan hermelijsstaartjes. En vervolgens schildert hij een soort kaart met omgebogen hoek waarop een hermelijsstaartje.

Elders lezen we (fol. 23v): *Dit zegel [van Johan Hackfort] is foutief gesneden of in uwe tekening mankeert een streepje. U verdeelt nl. het veld door één horizontale lijn in 2 deelen, het wapen van het oudadelijk (sic) geslacht echter vertoont een dwarsbalk.* Wanneer jaren later Van Beurden³ in zijn werk over de Amersfoortse schepenzegels hetzelfde zegel tekent, dan tekent hij een dwarsbalk.



Afb. 2. Johan Hackfort, Ao 1543 schepen te Amersfoort. In goud een rode dwarsbalk vergezeld boven van twee en beneden van één zilveren lelie. Wrong en dekkleden: goud en rood. (Zilver op goud. Rietstap: boven drie zilveren lelies.)

Muschart ontving niet van alle belangrijke personen uit Amersfoort en omgeving een zegelbeschrijving, maar kreeg ook wel alleen de naam. Dan gaf hij aan, welke wapens van families met dezelfde naam,

bijv. door Rietstap, werden gegeven. Vervolgens schilderde hij alvast het wapen.

De bovengenoemde brieven aan Reijnders, dateren van 1 januari 1915 en 10 januari 1915. Muschart woont dan in de Kruisstraat 28^b te Rotterdam. In de brief van 1 januari (Nieuwjaar) staat, nadat hij Reijnders had bedankt voor de goede wensen, die hij die ochtend! van hem mocht ontvangen: *Morgen ga ik de wapencollectie verzenden, u zult uuu (sic) als aanhangsel eenige aanvullingen en verbeteringen vinden. Meer heb ik er tot heden nog niet aangewerkt, daar ik nog steeds elk oogenblik van vrijen tijd be-steed, om mijn alphabetische register der eigen wapencollectie te voltooien. Zoals ik u reeds zeide, het is een reusachtig werk. De volledige beschrijving van elk Nederlandsch geslachtwapen komt op een cartonnen kaart geschreven en deze kaart in alphabetische volgorde soort bij soort (naar het voornaamste wapenfiguur), in laadjes van daartoe speciaal gemaakte ladekastjes geplaatst. Naar schatting zullen er dit voor zooverre thans de door mij verzamelde wapens betreft een 20000 à 25000 worden. U begrijpt, dat het schrijven eenigen tijd neemt. Thans zijn daarvan een 11000 gereed, er blijft dus nog een goed deel over en zullen nog eenige maanden onafgebroken arbeid noodig zijn, om het geheel te voltooien. Meer en meer bleek mij, dit noodig te zijn, het zoeken naar een wapen op naam werd door de omvangrijkheid mijner collectie te lastig. (...) Terzijnertijd gaan wij weder op de oude wijze met dezen arbeid door.*

Eén keer wordt iets over zijn werk in de Rotterdamse haven geschreven. Dit gebeurt in zijn brief van 1 Jan. 1915: *De zaken van de Holland Amerika lijn gaven mij vooral de eerste 4 maanden van de oorlog ontzachelijk (sic) veel werk als gevolg van de enorme toeloop passagiers*

eerst en de groote massa's lading daarna. Sedert de laatste maand is deze drukte merkkelijk verminderd, doch blijven alle schepen volle ladingen voeren.



Afb. 3. Gherit van Dashorst, Ao 1504 schepen te Amersfoort. In zilver een rode struisveer waarvan de top naar schuinlinks omgebogen. Geen helmteken vermeld. (Van Beurden: de veer naar rechts omgebogen.)

Datering

Het beginjaar van het manuscript is niet duidelijk. Daar op folio 1r wordt verwezen naar het wapen Pannekoek/Pannekoeck in het Algemeen Nederlandsch Familieblad van 1902, is het werk na dat jaar begonnen. Op folio 84r vinden we de datum 25 december 1912. Een andere gedateerde opmerking staat op folio 37r: 10 maart 1913. Misschien mogen we hieruit concluderen dat Muschart ca 1910 met het Amersfoortse wapenboek is begonnen.

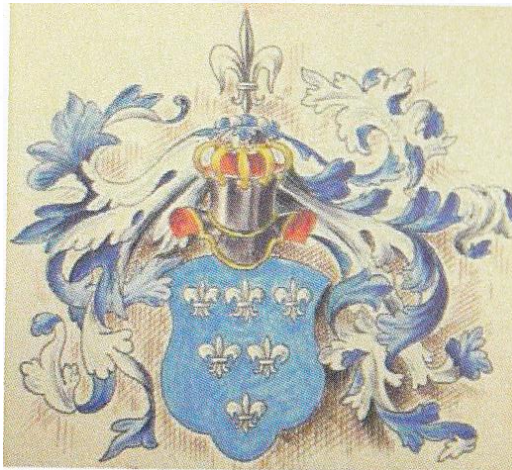
De twee hierboven vermelde brieven zijn van 1915. Uit deze brieven blijkt echter niet dat in dat jaar het werk werd afgesloten. In de brief van 10 januari 1915 staat wel o.m.: *Hierbij de collectie wapenbeschrijvingen, (...): Zoals ik U reeds zeide, veel aanvullingen zijn er niet aan toegevoegd.*

De bibliotheek heeft dat jaar als jaar van publicatie genomen. Misschien is de beste datering ca 1910 - ca 1915. Aangezien Muschart⁴ in 1873 is geboren is hij dan ca 40 jaar oud. Daarna zou hij nog zo'n 40 jaar de heraldiek dag in dag uit dienen.

De achtergronden van het wapenboek worden niet toegelicht en aangezien de correspondentie van Muschart verloren is gegaan, zal wel altijd onduidelijk blijven of Reijnders en Muschart plannen hadden om het Wapenboek in druk uit te geven. Misschien had Muschart in het begin van de 20ste eeuw de zegels in het Gemeente-archief van Amersfoort bestudeerd en daar Reijnders ontmoet.

Alvorens dit wapenboek nader te beschouwen heb ik nagegaan of iemand anders in de afgelopen 85 jaar (!) een beschrijving ervan heeft gegeven. Dit blijkt niet het geval te zijn.

Zelfs Van Beurden noemt het in 1933 niet in diens boek over schepenzegels³, hoewel het wapenboek dus zo'n 15 jaar ouder is.



Afb. 4. Gerrit van Scherpenzeel, Ao 1530. In blauw zes zilveren lelies 3-2-1. Helmteken: een zilveren lelie. Wrong en dekkleden: blauw en zilver. Helm: een aanzierende traliehelm.

Samenstelling

Naast de wapentekeningen vinden we per naam van een persoon of van een familie soms enkele maar veelal een groot aantal gegevens. Later zendt hij nog aanvullingen en verbeteringen. In de tekst vinden wij ook opmerkingen, zoals een lange uitweiding over de familie van Abcoude die hij besluit met: *Ziezoo, dit is voldoende, ik vermeen, dat alles ons nu volkomen duidelijk is* (fol 50v).



Afb. 5. Johan van Westervelt, Ao 1676 schepen te Amersfoort. In groen drie zilveren lelies. Helmteken: twee geharnaste armen een zilveren lelie opheffend. Wrong en dekkleden: groen en zilver. (Niet vermeld door Van Beurden.)

Muschart moet telkens een deel hebben klaar gemaakt en aan Reijnders gezonden. Zo vinden we op folios 1r, 4r, 12r, 18r, 24r, 31r, 34r, 38r de kop: *Beschrijving van Wapens op zegel, hangende aan charters, aanwezig in het gemeentearchief der stad Amersfoort*. Hierbij nummert hij de folio's in eerste instantie eerst door; later begint hij opnieuw te nummeren, maar dan wordt met waarschijnlijk Reijnders' hand de oorspronkelijke folionummering voortgezet.

Folio 58r begint Muschart met: *Thans volgen eenige wapens van regeeringsambtenaren der stad Amersfoort, waarvan geen zegels voorkomen*. Misschien, omdat geen nieuwe zegelbeschrijvingen werden ontvangen en hij toch wilde doorgaan. Zo vinden wij op folio 91 een tekening van het alliantiewapen *Both? / Botter? / Buijs? - de Goyer?*, op folio 113r *Genealogische en heraldische mededeelingen betreffende Amersfoortsche en aanverwante geslachten*, op folio 117r *Het 'Huis', de hofstede en vier morgen land te Isselt*, en op 113r en 123r *Genealogische en heraldische mededeelingen betreffende Amersfoortsche en aanverwante geslachten*, op folio 128r *Genealogische en heraldische aantekeningen betreffende personen en zaken met betrekking tot de plaatselijke geschiedenis van de stad Amersfoort*, op folio 135v acht verschillende wapentekeningen Van Couwenhoven (uit 1914), en op folio 132r *Aantekeningen betreffende het geslacht de Milan Visconti* (4 folio's).

Bij de wapentekeningen geeft hij soms uitgebreide genealogische en geschiedkundige inlichtingen. Hij baseert zich hierbij op de beschikbare genealogische tijdschriften en in de 'Rietstap' vindt hij heraldische aanvullingen. Over de Van Brederode's schrijft hij zeven folio's (fol. 60.a - 60.g). Hij tekent hierbij vijf wapens van Brederode. En over Jacoba van Beijeren vult hij twee folio's. Het is niet duidelijk waarom hij dit doet.

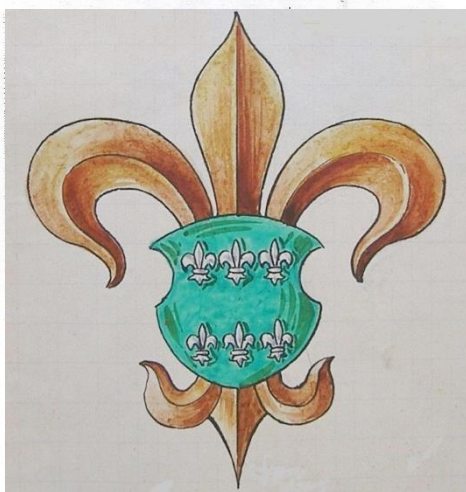
Ook over het ontstaan van geslachtsnamen uit toe- of bijnamen wijdt hij verschillende bladzijden uit. Hij verwijst o.a. naar de Gevelstenen van Van Lennep & Ter Gouw: (...) *een alleraardigst werk*.

Wapenboek

De eerste wapens zijn van niet-Amersfoorters. Op folio 1r wordt als eerste het wapen van *S.C. Foeijt, Ao*

1797, *schout van Hoogland* beschreven en getekend. Muschart vermeldt: *Het wapen Foeijt is in zilver een rode dwarsbalk beladen met 3 zilveren weerhaken. Helmteken: een vrouwenborstbeeld, gekleed volgens het schild, het gelaat in natuurlijke kleur, met loshangend haar.*

Het tweede wapen op dat folio is van C. Pannekoek Ao 1766, *schout van Soest*. Het wapen Pannekoek (Pannekoeck) volgens Rietstap's *Armorial General*: *gedwarsbalkt van 8 stukken goud en rood of in zilver 4 rode dwarsbalken*. Hieruit blijkt echter dat Muschart of geen goede zegelbeschrijving van het zegel van C. Pannekoek of helemaal geen beschrijving had ontvangen. Of was het moeilijk te zien of het zegel in 8 of in 9 stukken was doorsneden? Van Beurden³ beschrijft het wapen van Cornelis Pannekoek als in zilver vier rode dwarsbalken.



Afb. 6. Peter van Davelaer, Ao 1588-1618 burgemeester, schepen en raad te Amersfoort. In het zegel: zes lelies, 3-3. (Rietstap: in groen zes zilveren lelies, 3-2-1. Helmteken: niet vermeld.)

Met enkele verdere aanhalingen geven we een beeld van de inhoud van het wapenboek.



Afb. 7. Van Lilaar (van Lienden), van Lyenlaer, regeeringsgeslacht te Amersfoort. In de 14e, 15e en 16e eeuw. Jacob van Lyenlaer Ao 1408. In zilver drie rode lelies (2-1). Helmteken: op een traliehelm een aanzien gesteld morenborstbeeld, goud gekleed met zilveren haarband tussen een zilver en rode vlucht.

Wronget en dekkleden: rood en zilver. (Van Beurden beschrijft van negen personen Van Li(en)laer hun zegel. Sommigen hebben heraldisch rechts een draak, in het hart 'dubbele schaakpaardje', een zespuntige sterretje, een klaverblaadje of een mes. Eén zegelt met zes lelies, 3-2-1.)

Folio 62r betreft G.A. Wijers, Ao 1850, burgemeester van Amersfoort. Muschart schrijft: (...) een lakafdruk van een Zutfensche familie Wijers vertoont een schelp, waarboven 2 naar elkaar gerichte strepen (?). Aldus J.L. van Dalen, die dit mededeelt. De laatste omschrijving is mij wat betreft die strepen te geleerd! Of de oud-burgemeester Wijers één der hierboven omschreven wapens heeft gevoerd, is mij niet bekend. Ik zal de omschreven wapens hier weergeven. Dan volgen de twee wapentekeningen en beschrijvingen Wijers: 1. in goud een zwarte dwarsbalk vergezeld van 3 rode kardinaalshoeden, 2 boven en 1 beneden. 2. in zilver 3 rode kardinaalshoeden.



Afb. 8. Dirk de Goyer, Ao 1539 vermeld te Amersfoort. In zilver drie blauwe maliën. Helmteken: een uitkomende wolf van natuurlijke kleur.

Onder de kop *Wapens van leden der regeering van de stad Amersfoort* vinden wij op folio 66v: 3. Cornelis Mynhardt van Cleeff, Ao 1789, schepen van Amersfoort. Muschart zegt dan: *Rietstap geeft in zijn Arm. Gen. 2 geheel verschillende wapens van geslachten van Cleeff, beide in de provincie Utrecht gevestigd. Daar het mij niet bekend is tot welk geslacht onze Cornelis behoort, zal ik beide wapens aangeven, hopende dat wellicht in de toekomst blijken zal welk der twee het zijne is. De wapens van Cleeff zijn:*

1. *in blauw 2 zilveren vleugels met de rug naar elkaar gekeerd. Helmteken een zilveren vlucht. [Hij kleurt de wrong en dekkleden blauw en zilver.]*
 2. *in zilver een groen klaverblad vergezeld van 6 roode lelies waarvan 3 naast elkaar in het hoofd, 2 in de zijden en 1 in de voet geplaatst zijn. Te oordelen naar de lelies, welke in het wapen sub 2 voorkomen zou ik geneigd zijn te veronderstellen dat dit wapen van Cornelis is. Muschart baseert deze voorzichtig gestelde conclusie op het veel voorkomen van de lelie in wapens van Oost-Utrechtse geslachten.*

Op folio 21v vinden wij: *Mr. Reijer van Wenckum, Ao 1579-1585 in de regeering der stad Amersfoort. De wapenbeschrijving luidt: in blauw 3 gouden kronen 2-1. Helmteken: een gouden kroon zwevende tussen een blauwe vlucht. Hij voegt toe: (...) opvallende gelijkens der wapens Van Wenckum en Van Lantscroon (Utrecht). Waarbij ik thans nog voegen kan van Esschede (Overijssel) en de Koning (den Haag). Alle vier voeren 3 kronen in het wapen en wel in de kleuren:*

van Lantscroon in goud 3 zwarte kronen van Wenckum in blauw 3 gouden kronen van Esschede in rood 3 gouden kronen de Koning in goud 3 zwarte kronen. De schilden van Van Lantscroon en de Koning zijn dus identiek. Misschien zijn de helmtekens anders.



Afb. 9. Mr. Reyer van Wenckum, Ao 1579-1585 in de regeering der stad Amersfoort. In blauw drie gouden kronen. Helmteken: de kroon zwevend tussen een blauwe vlucht. (De leeuwen waarop het schild rust staan niet in Van Beurden en ontsproten wellicht aan de fantasie van Muschart.)

Op folio 33v vermeldt Muschart: *Bij het opgegeven wapen van Pouwels van der Horst, schepen in 1533, wil ik een vermoeden uitspreken. Het zegel vertoont 2 lelies, waarvan één in de linkerbovenhoek en één in de schildvoet, terwijl in het rechterbovenkwartier een vogel is aangegeven. Mijn vermoeden nu is: we hebben hier te doen met een wapenschild, waarop 3 lelies, doch over de rechterbovenste waarvan een vrijkwartier is gelegd, waarin een vogel.*

Kleur

Muschart gebruikt voor rood, groen en blauw de gewone kleuren. Goud en zilver zijn geel en grijzig. Zwart is donkergrijs-blauw, dat door schaduwing wel zwart kan worden.



Afb. 10. Rijck van Bijler, Ao 1538 en '42 schepen te Amersfoort, Ao 1540 burgemeester van Amersfoort. Zilver met een groen schildhoofd beladen met drie gouden zespuntige sterren. Helmteken: een gouden ster tussen een antieke groene vlucht. Geen wrong. Traliehelm schuinrechts geplaatst. Dekkleden: groen en zilver. (Van Beurden: dit wapen is gelijk aan dat van Van Achteveld.)

Spelling van persoonsnamen

In sommige gevallen wijkt de spelling van een naam af van die zoals gegeven door Van Beurden³. Zo vinden we in het Wapenboek Pouwels van der Horst, Van de Houve en Van Spuel, en bij Van Beurden Pouwel van der Horst, van de Houven en van Spuede.



Afb. 11. Gerrit Spuel (Verspuel, van der Spuel), Ao 1569-1579 schepen of raad te Amersfoort. In rood een zilveren geharnaste arm, schuinrechts gesteld, de vuist gesloten. Helmteken: twee geharnaste armen van het schild met de ellebogen naar buiten. Wrong en dekkleden: rood en zilver. (Rietstap: helmteken: één verticaal geplaatste zilveren geharnaste arm met gesloten vuist. Van Beurden noemt hem Gerrit van Spuede: in rood een gewapende ijzeren vuist.)

Volgorde

Meestal zijn de personen en hun wapens gegroepeerd in de tijd. Maar dat is geen regel. Hierboven gaven we al de niet logisch lijkende volgorde Foeijt en Pannekoek. Op folio 64r vinden wij no 2. Mr. J.C. graaf van Randwijck, Ao 1913, burgemeester van Amersfoort, en no 3. Gerrit Mulert (Mulard) Ao 1476, raad en

maarschalk van Amersfoort. Van beide personen is hun wapen getekend.

Hij beschrijft beide wapens: *Van Randwijck: in zilver een rode leeuw, en een uitgeschulpt, rood schildomhoogsel; Mulert: in goud 3 zwarte kepers. Helmteeken 3 gouden rietstengels met zwarte koppen.* (Bron: *De Nederlandsche Leeuw* 1885 pag 39). Dit wapen lijkt op dat van Van Haersolte.



Afb. 12. Mr. F.D. graaf Schimmelpenninck, burgemeester van Amersfoort 1891-1897-1903. In zilver twee schuingekruiste zwarte afgewende sleutels met de baarden boven. Helmteken: de sleutels tussen een zilveren vlucht. Dekkleden: zwart en zilver.

Glad ijs

Af en toe begeeft Muschart zich op glad ijs. Ik geef drie voorbeelden. Het eerste betreft *Pouwels Zwart, Ao 1532, raad van Amersfoort* (fol. 62v). Hij schrijft: (...) *vermeld in uw brief van 5 Feb 1913. Het wapen de Swart in groen 3 gouden lelies. Helmteeken niet vermeld. Aldus vermeldt de heer Steenkamp een wapen de Swart in het Maandblad 'Nederlandsche Leeuw' van February 1913 en vermeldt er bij, dat het voorkomt op de Utrechtse Wapenkaart. Bijzonderheden zijn mij voorlopig*

niet bekend. Het gevaar bestaat dat het wapen de Swart, vanwege zijn naam en voorkomen in Utrecht, onterecht aan *Pouwels Zwart* wordt toegedacht, en dat nakomelingen dit wapen tot het hunne gaan rekenen. Van *Beurden*³ noemt hem *Paulus Swart, schepen van Amersfoort, 1532: drie leliën 2-1.*

Het tweede voorbeeld is het wapen van *Wouter de Beer, Ao 1523, schepen te Amersfoort* (fol. 33v). Hij kent de kleuren niet (zo ze al bestonden) en baseert zich bij de kleurentekening op *Rietstap*, die een wapen de Beer voor Gent in België geeft.



Afb. 13. *Wouter de Beer, Ao 1523 schepen te Amersfoort.* Muschart tekent: in blauw een gaande gouden beer, halsband rood. Helmteken: niet vermeld. *Wrong en dekkleden blauw en goud.* (Van Beurden: *Wouter die Beer: zonder halsband. Andere personen (de) Beer zegelen met een klimmende beer, of de gaande beer is vergezeld van drie hamers, drie ruiten, één of drie lelies, of met een barensteel met drie hangers.*)

Een derde voorbeeld vinden wij op folio 29r, waar Muschart over *Evert Somer, Ao 1538 schepen te Amersfoort*, schrijft. Hij zegt dat hij geen wapen Somer kent, en dat hij daarom maar het wapen van Some-

ren geeft. Van Beurden³ vermeldt deze persoon als *Evert Zomer, schepen van Amersfoort, 1538: één lelie.*

Uitweidingen

Grijpvogel en phoenix

Naar aanleiding van de schildhoudende griffioenen van het wapen Van Dam vinden wij een lang verhaal over de ontwikkelingsgeschiedenis van de griffioen, verlucht met enkele tekeningen (fol. 12v - 14r), en over de phoenix (fol. 71r - 73r). Hij aarzelt dan niet om bijvoorbeeld uit *Naturen Bloeme* van Jacob van Maerlant bij de grijpvogel 37 regels en bij de phoenix 73 versregels over te schrijven.

De uitweiding over de grijpvogel besluit Muschart met één van zijn grapjes: *een grijpvogel duidt een soort vogel aan, evenals een tafelkleed een soort kleed en --- kletskaus een soort --- kous!*

Kuitenbrouwer

Op folio 84r staat op een bijdrage (zie hierna bij Van Domselaer) de datum 25 december 1912. Hij heeft het dan over het geslacht Kuytenbrouwer, en wil dat verder (...) *tot een volgend schrijven uitstellen daar ik zie, dat het middernachtelijke uur van de Weinacht weldra zal slaan.* Op folio 106r komt hij op Kuitenbrouwer terug: *De geslachtsnaam Kuytenbrouwer in verband met namen van biersoorten* (bron o.a. G.A. Fokker, *De Navorscher* 1875).

Streekwapens

Over streekwapens merkt Muschart op (...) *dat de vele lelies, voorkomende in geslachten gegoed of woonachtig geweest in de onmiddellijke nabijheid van Amersfoort, afkomstig zijn of (...) te danken hebben aan de lelies der oude heeren van Amersfoort. Daarom behoeven die legio Amersfoortsche lelie-voerende geslachten nog volstrekt geen afstammelingen van*

deze heeren te zijn. Hij verwijst dan naar andere streekwapenstukken: molenijzer bij Meierijse geslachten, en roos bij Maaslandse geslachten.

Gillis van Barlaymont

Op folio 53v wordt het wapen van *Gillis van Barlaymont, heer van Hierges, Ao 1576* vermeld, beschreven en afgebeeld.

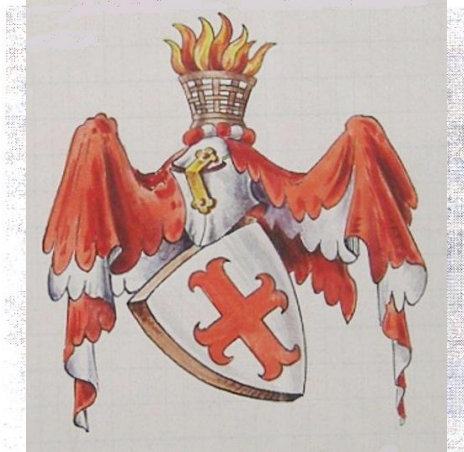


Afb. 14. Gillis van Barlaymont, heer van Hierges, Ao 1576. Gedwarsbalkt van 6 stukken vair en rood. Helmtteken een rood getongde en genagelde uitkomende gouden leeuw, vast houdende een banier volgens het schild. Wapenkreet, op een lint achter de leeuw: BERLAIMONT. Devies: IN ADVERSIS CONSTANS.

Muschart noteert erbij: *Hij is de bekende Barlaymont in onze Vaderlandsche geschiedenis, die bij de aanbieding van het smeekschrift door de verbonden edelen aan de landvoogdes Margaretha van Parma te Brussel in 1566 in zijn functie als haren raadsman tot haren geruststelling de gevleugelde woorden zou gesproken hebben 'Ne vous effrayer point, madam, ce ne sont que des gueux'.*

Van Domselaer

Van dit uit de Betuwe stammende geslacht geeft hij een wapentekening (in zilver een rood ankerkruis), en een uitgebreide genealogie. Het document is gedateerd *Rotterdam 25 December 1912*, en beslaat zeven folio's met één wapentekening (fol. 84.a - 84.g).



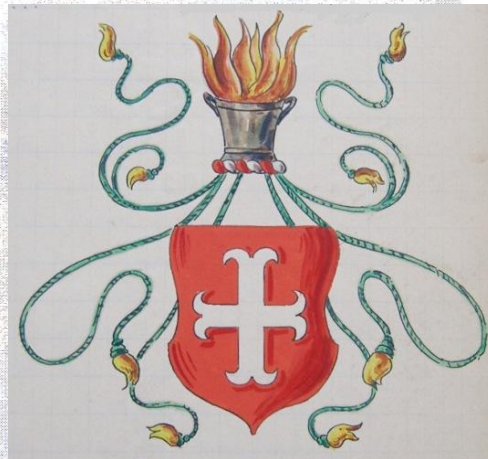
Afb. 15. Van Domselaer. In zilver een rood ankerkruis. Wronk en dekkleden: rood en zilver. Helmteken: een bruine vuurkorf waaruit gele en rode vlammen opstijgen.

Aanvullingen en correcties

Vanaf folio 70r vinden wij *Aanvullingen en verbeteringen op het voorgaande*. Dit houdt in dat Muschart van het eerder verzonden materiaal het klad had bewaard. Intussen heeft hij andere wapenboeken gezien, zoals het *Wapenboek der Geldersch-Overijsselsche Studentenvereniging aan de Utrechtse Hoogeschool*, het *Wapenboek Van der Lely*, en *'Liber epitaphiorum'*, geschreven omstreeks 1783 door Maximiliaan Louis d'Yvoy, en bewaard in het Gemeente-archief van Utrecht.

Van het wapen van Dirk Wijborgh (fol. 75v) vermeldt hij: *Zijn wapen staat hierbij aangegeven en vertoont in een rood veld 3 gouden voorwerpen aldus [schetsje], een soort peer, lijkt het wel. Het is dus*

enigszins anders dan het op folio 5v aangegevene. Op folio 5r staat in potlood: *heeft 3 gouden kweeperen in rood. Deze fout is ontstaan doordat in de Oude Tijd van 1874? is afgebeeld de beker te W[ijk] b[ij] D[uurstede] (hout) met 't wapen Wijborgh dat op die houtsnede is misteekend en verkeerd gearceerd. [En nogmaals] in rood 3 gouden kweeperen. Gevolgd door de initialen EvB. In de oorspronkelijke wapentekening stonden drie lindebladeren afgebeeld. Wie achter EvB schuilt is mij niet gebleken. Van Beurden³ noemt de wapenstukken peren. Van het Temminck-wapen geeft Muschart aan dat zijn tekening een variant is (fol. 79v). Bij de beschrijving van het wapen Leutfrink (geen tekening) is in de tekst hulstplant veranderd in korenbloem.*



Afb. 16. Reijner van Estveld, Ao 1541. In rood een zilveren ankerkruis. Helmteken: een vuur-emmer waaruit vlammen oprijzen, alles in natuurlijke kleur. Wronk: rood en zilver. (In het algemeen komen de vlammen uit een vuurkorf. Van Beurden vermeldt niet een zegel van een Van Estvelt.)

Slot

En al die schitterende wapenschilderijtjes tekende Muschart op gewoon ruitjespapier.

NOTEN

* Illustraties: foto's A.C. Zeven. Muschart tekende de wapens tussen de geschreven tekst op folio's ruitjespapier. Zie bijv. afb. 4 en 5. Voor deze publicatie zijn de foto's digitaal geretoucheerd zodat de tekeningen het beste uitkomen. De bijschriften zijn uit het handschrift geciteerd (m.u.v. het tussen haakjes geplaatste).

1. H.J. Reijnders (1856-1929), toentertijd gemeente-archivaris van Amersfoort. Mededeling R. van Drie 30-8-2000.

2. J.B. Rietstap, *Armorial Général*. 1883-1887. Door mij is geraadpleegd de heruitgave op CD-ROM van Stichting Historic Future, Naarden.

3. A.F. van Beurden, *Schepenzegels in het Amersfoortsche gemeente-archief*. Typescript, Amersfoort 1933. 58p. Hij beschreef ca 600 zegels.

4. A.P. van Schilfgaarde, *In Memoriam Rudolphe Theodore Muschart (1873-1955), erelid van ons Genootschap*. In: *De Nederlandsche Leeuw* 72 (1955): 362-363; E.L. van Berg, *In Memoriam Rudolphe Theodore Muschart*. In: *Gens Nostra* 11 (1956): 14.

INDEX

De *Index op persoons- of familienamen* is naderhand vermoedelijk door Reijnders samengesteld en omvat 212 namen. Daarbij staan aangegeven: de familienaam, de voor- naam/namen, jaar/jaren van vermelding en het folionummer.

De volgende index is beperkt tot de geslachtsnamen. In het boek zelf kan men de vermelde personen met bladverwijzing vinden.

van Abcoude, van Albrandswaar-de Bijde, van Arkel, van Asch van Wijck, **Baeck**, Bake, van Bake, Barchman Wuijters, van Barlaymont, de Beer, Beke, van Bommel, van Bennekom, van Berghe, van Beijeren, Bilverbeek, van

Bladel, van Bloemendale, van Blokland, Blootenburg, Bode van Romswijnckel, Bot, Both, Both van der Eem, Both van Scherpenseel, Botter, van Brederode, van Brinkesteijn, Buis, de Bijde, van Bijler, Camp, van Cleef, Coelhorst, van Cocverden, Couwenhoven, Craanen, van Cralingen. Croese, van Culemborch, van **Dan**, van Dashorst, van Davelaar, Detmold-Lippe, van Dolre, van Domselaar, van Duverden van Voorst, Durven, van Eck, van Egmond, van Estvelt, Focijt (van Cuijnre), Freijs (van Cuijnre, van Dolre), Gabry, van Geijn, van Gelder, Godin van Boelesteijn, de Goeijde, van Goudoever, de Goyer, **Hackfort**, Hamersveld, Harderwijk, van Harderwijk Hardevelt, van Hattum, van Helsdingen, (graven) van Holland, van der Horst, van den Houve, van Isselt, van **Keppel**, Kluppel, Kolff, Kuytenbrouwer, Leutfrink, van Lienden, van Lilaer, van Lintelo, van Lyenlaer, Lippe Detmold, van Lockhorst, van Lunenburg, van der **Maeth**, de Malen, van der Mathe, Methorst, Milan Visconti, Montauban, Mulard, Mulert, Munnicks, Nessingh, Noort, van Oldenbarneveldt, van Ommeren, van Oostrum, Padtbrugge, van Panhuys, Pannekoek, Pauw, Persijn, Pijl, Poeijt (van Overrijn), Pot, van Randwijck, van Renesse van Rijnouwen, de Ridder (van Lunenburg), Rijnders, Rijnsveldt, de Ruijch, de Ruijg, Sacl Utencng, Sas, Schade, Schagen, van Schayck, Scheltus van Leusden, van Scherpenseel, Schimmelpenninck, Sneul, Snoedel, Snuel, Snouckaert van Schauburg, Soes, Somer, van Someren, Soudenbalch, Spuel, Speulde, van Steenberch, van Stoutenburg, Suyck, de Swart, **Teeckman**, Temminck, Tesschemaker, Trouillart, **Vanenveldt**, van Vaneveldt, van den Velde, Vermaat, Verspuel, de Vooght van Rijnveldt, van Voorst, van **Wedde**, van Wenckum, Westerholt, van Westervelt, Westrenen, Wolf, Woerden, Wijborgh, Wijers, van Wijnbergen, de Wijze, **Zegers**, Zoes, van Zulen, van Zuijlen van Nijeveldt, Zwart, van Zyll. □